

RAZVOJ MANJŠINSKE ZAŠČITE V OZN SKOZI DELO PODKOMISIJE ZN ZA PROMOCIJO IN ZAŠČITO ČLOVEKOVIH PRAVIC PO LETU 1979¹

MINORITY PROTECTION DEVELOPMENT WITHIN THE UN THROUGH THE WORK OF THE SUB-COMMISSION ON THE PROMOTION AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS SINCE 1979

The author analyses the work of the UN Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights between 1979 and 2006, when the Sub-Commission ceased to exist. The Sub-Commission has played an important role in the international community regarding minority protection, initiation of expert debates on minorities and development of the contentual spheres of minority protection as well as in giving an important impetus to the education on minority issues and the ratification of relevant international documents. We have identified three main spheres of its work: (i) standard setting, (ii) declaratory appeals and (iii) academic research, which can in the long-term lead to the (co)creating of minority protection standards. We also found that minority protection in the analyzed period became a settled norm, using Mervyn Frost's terminology, and the UN system has not (yet) created a coherent system for the protection of minorities. That is in part the goal of the reforms after 2006, when the Sub-Commission held its last session, and which gave us the cue for the analysis of its work from the publication of the Capotorti report until 2006.

Keywords: minorities, UNO, protection, Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, settled norm

V članku s pomočjo analize primarnih virov obravnavamo delovanje Podkomisije za promocijo in zaščito človekovih pravic od leta 1979 do leta 2006, ko podkomisija preneha delovati. Podkomisija, ki je bila del sistema OZN, je igrala pomembno vlogo v mednarodni skupnosti na področju zaščite manjšin, predusem pri postavljanju te tematike na agendo mednarodne skupnosti, pri spodbujanju strokovne razprave o manjšinah in razdelave vsebinskih polj njihove zaščite, pri spodbujanju izobraževanja o manjšinah na najširši ravni in spodbujanju držav k ratifikaciji relevantnih mednarodnih dokumentov. V delovanju podkomisije smo prepoznali tri temeljne smeri delovanja: (i) oblikovanje standardov, (ii) deklaratorne pozive in (iii) akademsko raziskovanje, ki dolgoročno lahko vodi v (so)oblikovanje standardov manjšinske zaščite. Ugotavljamo tudi, da se je v proučevanem obdobju zaščita manjšin uveljavila kot ustaljena norma, če uporabimo termin Mervyna Frosta, sistem OZN pa (še) ni izoblikoval celovito opredeljenega sistema, ki bi ga uporabljali za zagotavljanje zaščite manjšin. Temu so namenjene tudi nadaljnje institucionalne reforme po letu 2006, v katerem je podkomisija zadnjič zasedala in ki so iztočnica za pregled njenega dela od leta izida Capotortijevega poročila do tedaj.

Ključne besede: manjšine, OZN, zaščita, Podkomisija za zaščito in promocijo človekovih pravic, ustaljena norma

UVOD

Manjšine² in odnos do njih so vse pomembnejši deli političnega in družbenega diskurza ne le na lokalni, regionalni ali državni, ampak tudi na meddržavni ravni, kjer se oblikujejo splošne (pravne) norme, k spoštovanju katerih so države obvezane in se jih v konkretnih situacijah poziva k njihovem spoštovanju. Pri tem ima v svetu najvidnejšo in tako tudi najodgovornejšo vlogo Organizacija združenih narodov (OZN), v okviru katere je bila na tem področju še posebno dejavna Podkomisija za promocijo in zaščito človekovih pravic.³ V članku bomo prek analize primarnih virov, ki presega dosedanje napore na tem področju v Sloveniji, in interpretacije izsledkov analize, ki zajema obdobje med letoma 1979 in 2006, proučili razvoj manjšinske zaščite, kot se kaže skozi delo podkomisije Komisije za človekove pravice, ki jo je ustanovil Ekonomski in socialni svet OZN.

Podkomisijo, izrecno strokovno telo, so sestavljali neodvisni mednarodno priznani strokovnjaki, ki so s svojim delom pomembno prispevali k oblikovanju mednarodno priznanega in legitimnega korpusa norm, ki se tičejo tudi zaščite manjšin. Naše proučevanje temelji na analizi letnih poročil podkomisije in poročil, priporočil ter ugotovitev posebne Delovne skupine o manjšinah, ki jo je osnovala podkomisija, je poskus razumevanja vsebinskega delovanja podkomisije v zadnjih skoraj tridesetih letih in daje popotnico ob sklenitvi delovanja podkomisije in njene delovne skupine, ki jo je decembra 2008 s svojim prvim zasedanjem nadomestil *Forum za manjšinske zadeve*. Pomembne reforme teles, ki so se znotraj OZN ukvarjala z manjšinskimi pravicami, so iztočnica oblikovanja ocene dela in pomena podkomisije in njene delovne skupine, ki temelji na ekstenzivni analizi dokumentov, obenem pa bomo v članku skušali obravnavanje manjšin v podkomisiji predstaviti vsebinsko celovito, tako da si lahko bralec ustvari sliko o vsakem proučevanem zasedanju.

1 Članek je nadgradnja in razširitev analize, opravljene za diplomsko delo avtorice članka z naslovom *Nove normative teorije mednarodnih odnosov in razvijanje manjšinske zaščite v OZN skozi delo Podkomisije za promocijo in zaščito človekovih pravic*, ki je nastalo pod mentorstvom dr. Mirana Komaca in somentorstvom dr. Milana Brgleza.

2 Za potrebe pričujočega članka naša opredelitev manjšine sovпада z opredelitvijo Francesca Capotortija, pripravljeno za namen izvajanja 27. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, po kateri je manjšina "skupina, ki je številčno manjša kot preostali del populacije države, se nahaja v nedominantnem položaju in katere pripadniki - ki so državljani te države - imajo etnične, verske ali jezikovne značilnosti, ki se razlikujejo od preostale populacije in kažejo - čeprav samo implicitno - občutek solidarnosti, ki je usmerjen k ohranitvi njihove kulture, običajev, vere ali jezika" (citirano po Komac 2002: 97). Pri tem se dodatno zavestno omejujemo na koncept t. i. klasičnih nacionalnih manjšin, pričujoče delo in njegovi zaključki se ne nanašajo na zaščito domorodnih skupnosti, razpršenih narodnostnih skupnosti in novodobnih narodnostnih skupnosti. Držimo se terminologije, kot jo je razvil Komac (2002: 17-18).

3 V nadaljnjem besedilu podkomisija. Do leta 1999 je podkomisija delovala pod imenom Podkomisija za preprečevanje diskriminacije in varstvo manjšin.

Za časovno izhodišče proučevanja smo izbrali leto 1979, ki ga je, kar se tiče proučevanja manjšin, zaznamoval izid Capotortijeve študije.⁴ Gre za študijo posebnega poročevalca OZN Francesca Capotortija, v kateri je avtor med drugim ponudil opredelitev pojma manjšina, ki je predstavljala izhodišče in bila pogosto razumljena kot pomemben *impetus* oživitve razprave o manjšinah znotraj OZN in širše. Z zgodovinskorazvojno analizo skušamo v članku osvetliti dogajanja na področju zaščite manjšin od leta 1979 do 2006. Menimo, da je izbrani časovni okvir dovolj širok, da lahko govorimo o opaženih trendih, kar tudi omogoča izpeljavo zaključkov o razvoju diskurza varstva manjšin znotraj proučevane podkomisije.

Nadaljevanje članka je namenjeno analizi dela podkomisije in njene delovne skupine. Prvi del predvsem kratki predstavitvi podkomisije in problematike, s katero se ukvarja. Članek se nadaljuje s podrobno analizo letnih poročil podkomisije in poročil njene delovne skupine.

PODKOMISIJA ZA PROMOCIJO IN ZAŠČITO ČLOVEKOVIH PRAVIC

Leta 1947 so kot posebno telo Komisije Združenih narodov za človekove pravice⁵ oblikovali Podkomisijo za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin, ki je tedaj štela 12 članov. Že ob ustanovitvi je bilo jasno določeno, da jo sestavljajo neodvisni strokovnjaki s področja človekovih pravic, imenovanja pa so morala poleg kriterija strokovnosti upoštevati še kriterij enakomerne geografske porazdelitve. Leta 1999 so jo preimenovali v Podkomisijo za promocijo in zaščito človekovih pravic, pod tem imenom pa je delovala vse do leta 2006. Sestavljalo jo je 26 mednarodno priznanih strokovnjakov s štiriletnim mandatom.

Mary Robinson, nekdanja Visoka komisarka Združenih narodov za človekove pravice, je o podkomisiji zapisala, da je ta vse od ustanovitve igrala pomembno vlogo pri promociji in zaščiti človekovih pravic predvsem prek "razdelave medna-

⁴ Gre za dokument UN Study E/CN.4/Sub.2/384/Rev.1.

⁵ Komisija, ki je kot funkcionalna komisija ECOSOC-a delovala pod okriljem Visokega komisariata ZN za človekove pravice, je svoje zadnje zasedanje sklenila 27. marca 2006, na podlagi resolucije Generalne skupščine A/RES/60/251 (15. 3. 2006) pa jo je nasledil Svet za človekove pravice, ki je bil ustanovljen kot pomožno telo Generalne skupščine. Komisijo je Ecosoc ustanovil 16. februarja 1946 z resolucijo 5 (I). V resoluciji, ki so ji nekaj amandmajev dodali še z resolucijo 9 (II) z 21. junija 1946, so komisijo usmerili v prvi vrsti k podajanju predlogov, priporočil in poročil glede mednarodne listine pravic, mednarodnih deklaracij ali konvencij o državljskih svoboščinah, preprečevanju diskriminacije na podlagi rase, spola, jezika ali veroizpovedi. Prav tako pa je komisija dobila mandat za proučevanje katerekoli druge zadeve, povezane s človekovimi pravicami. Ecosoc je formalno delovni okvir komisije spremenil le še 10. maja 1979 z resolucijo 1979/36, ko je delovnemu okviru komisije dodal še pomoč Ecosocu pri koordinaciji dejavnosti v sistemu Združenih narodov, povezanih s človekovimi pravicami.

rodnih standardov, razvoja razumevanja koncepta človekovih pravic s proučevanjem novih tem in preprečevanja kršitev človekovih pravic po vsem svetu”.⁶

Med glavne naloge podkomisije je sodila priprava študij o vprašanih, ki se tičejo človekovih pravic, priprava priporočil komisiji glede preprečevanja vsakršne diskriminacije, ki se tiče človekovih pravic, temeljnih svoboščin in zaščite rasnih, nacionalnih, verskih ali jezikovnih manjšin ter izvajanje kakršnihkoli drugih funkcij, ki sta ji jih naložila komisija ali Ekonomski in socialni svet OZN. Nekatere glavne teme, ki se jih je v svojem delu lotevala podkomisija, so (povzeto po: The Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights):⁷

- preprečevanje diskriminacije (rasizem, rasna diskriminacija, ksenofobija, zaščita domorodnih populacij, zaščita manjšin);
- izvajanje zaščite pravic (npr.: diskriminacija pri izvajanju pravic, človekove pravice ob razglasitvi izrednih razmer, smrtna kazen pri mladoletnih prestopnikih ipd.);
- druge teme s področja človekovih pravic (pravice žensk in človekove pravice, sodobne oblike suženjstva, pravica do azila, do vrnitve, tihotapljenje in trgovina z belim blagom).

Podkomisija se je sestajala na rednih letnih zasedanjih; na tritedenskem zasedanju v Ženevi je poleg članov podkomisije sodelovalo še prek tisoč opazovalcev, predstavnikov držav, specializiranih agencij OZN ter medvladnih in nevladnih organizacij, ki imajo posvetovalni status pri Ekonomskem in socialnem svetu OZN. Ob koncu zasedanja je podkomisija sprejela poročilo.

ANALIZA POROČIL PODKOMISIJE 1979–2006

Analizo začinjamo s poročilom 32. zasedanja, zajema pa poročila do vključno 58. zasedanja. Poročila so bila vedno sprejeta brez glasovanja, enako velja tudi za resolucije in odločitve, ki so jih sprejeli na posameznem zasedanju. To je po eni strani odražalo dejstvo, da se je delo podkomisije odvijalo na strokovni ravni in so bili njeni sklepi univerzalno sprejemljivi, po drugi strani pa so člani vselej imeli v mislih tudi komisijo, ki so ji bili poročila, resolucije in odločitve v prvi vrsti namenjeni. Kot bomo videli, so se včasih politično občutljivim temam tudi izognili in delovali nekoliko bolj diplomatsko.

6 Povzeto po (2002) The Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights.

7 Vir: www.unhchr.ch/html/menu2/2/Sub.doc, 29. 4. 2006.

Poročila podkomisije smo razdelili na tri obdobja, v katerih se kažejo različne značilnosti. Delitev na obdobja je smiselna ne le zaradi lažje obvladljivosti podatkov in primerjanja značilnosti poročil po obdobjih, temveč izbrana časovna obdobja odražajo tudi velike politične spremembe, ki so se zgodile v mednarodni skupnosti:

- 1979–1989: to obdobje zunanjepolitično zaznamujeta konec hladne vojne in padec berlinskega zidu;
- 1990–1995: v tem obdobju so se dogajale politične spremembe, povezane s prilagajanjem na politične razmere po letu 1989, lahko ga razumemo kot čas prilagajanja in oblikovanja nastavkov za nadaljnje delo;
- 1995–2006: to obdobje je na področju manjšinskega varstva zaznamovalo predvsem oblikovanje Delovne skupine o manjšinah, ki je v diskurz o zaščiti manjšin prinesla novo svežino in je po našem mnenju pomembno prispevala k vrnitvi vprašanj manjšinske problematike na dnevni red podkomisije in komisije.

Predstavljena delitev upošteva časovno zamejitev obdobj, ki jo uporablja tudi Pentassuglia (2002: 42–43), le da obdobje od leta 1989 delimo na dva dela, ločnica med njima pa je oblikovanje delovne skupine.

DELO PODKOMISIJE MED LETOMA 1979 IN 1989

V prvem proučevanem poročilu, poročilu 32. zasedanja, je manjšinski problematiki odrejeno posebno poglavje, naslovljeno Pravice oseb, ki pripadajo nacionalnim, etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam. Poleg v tem so manjšine v poročilu omenjene tudi v drugih poglavjih. Tako je v 19. odstavku poročila podkomisija izrazila zadovoljstvo z delom Mednarodne organizacije dela in Organizacije Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo na področju preprečevanja diskriminacije in zaščite manjšin. V 26. odstavku podkomisija poudarja, da je treba države spodbujati k podpisu mednarodnih instrumentov s področja človekovih pravic.⁸ Dve zanimivosti, ki ju je treba razumeti tudi z upoštevanjem časa nastanka poročila, sta, da je vsakršno obravnavanje rasizma in rasne diskriminacije ločeno od obravnave, ki se tiče manjšin, ter da je razprava o novi mednarodni ekonomski ureditvi predstavljena v obsežnem poglavju.

Na področju manjšin je imela podkomisija pred seboj osnutek deklaracije, ki ga je predlagala Jugoslavija.⁹ Kot pobudo za sestavo deklaracije o pravicah članov

⁸ To priporočilo so soglasno sprejeli tudi z resolucijo E/CN.4/SUB.2/L.716, objavljeno v poročilu (3. 10. 1979).

⁹ Osnutek so označili z E/CN.4/L.1367/Rev.1.

manjšinskih skupnosti so nedvoumno označili predlog za njeno oblikovanje, ki je del Capotortijeve študije.¹⁰ Iz poročila je razvidno, da so razpravljali o pobudah za sestavo deklaracije o pravicah članov manjšinskih skupnosti in deklaracije o pravicah pripadnikov manjšin znotraj okvira načel, kot so zapisana v 27. členu Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah.

Podkomisija bi morala oblikovati mnenje o jugoslovanskem osnutku deklaracije, v razpravi pa je bilo med drugim zastavljeno tudi vprašanje, ali je taka deklaracija sploh potrebna, saj naj bi obstajalo že več drugih instrumentov, prek katerih bi lahko urejali tudi manjšinske zadeve.

Poročilo 33. zasedanja dokazuje, da je podkomisija manjšinsko problematiko obravnavala kot posebno poglavje. Širše se manjšin tiče tudi resolucija številka 3, ki so jo sprejeli na zasedanju in poziva k temu, da bi se od članic OZN zahtevalo, da prevedejo pomembne konvencije, deklaracije in načela Združenih narodov, ki se nanašajo na človekove pravice, v svoje jezike, in tudi, če je le mogoče, v jezike manjšin in drugih etničnih, kulturnih in jezikovnih skupnosti.¹¹ Podkomisija je od generalnega sekretarja organizacije zahtevala še pripravo in čim širšo distribucijo kratkih pamfletov v različnih jezikih, ki bi popularizirali ugotovitve študij, ki jih je podkomisija pripravila na temo rasne diskriminacije in zaščite manjšin. To kaže na nadaljevanje politike, ki so jo začrtali že na prejšnjem zasedanju s spodbujanjem podpisa mednarodnih instrumentov s področja človekovih pravic.

Na zasedanju so nadaljevali razpravo o besedilu deklaracije o pravicah oseb, ki pripadajo nacionalnim, etničnim, verskim ali jezikovnim manjšinam. Popravljen besedilo osnutka deklaracije je za zasedanje pripravil Ivan Toševski, član delegacije opazovalcev iz Jugoslavije. Za proučitev novega besedila osnutka so med zasedanjem ustanovili tudi delovno skupino, pred katero je nastopil tudi Ivan Toševski. Ta je pojasnil vsebinske spremembe med osnutkoma ter poudaril, da se besedilo deklaracije v zvezi z manjšinskimi pravicami ne razlikuje od sistematičnega pristopa, temelječega na načelih, ki so se v instrumentih Združenih narodov že uveljavila. V novem osnutku je v preambulo vključenih več mednarodnih zaščito manjšin pomembnih instrumentov, Toševski pa je opozoril tudi na poudarek, ki je bil na funkcionalni povezavi med državami in družbeno ter politično stabilnostjo na eni in krepitvijo prijateljstva med državami ter družbeno in politično stabilnostjo posameznih držav na drugi strani.

Pri oblikovanju deklaracije so prepoznali tri glavne težave. Pri vprašanju, ali v prihodnjo deklaracijo vključiti besedo "nacionalno", sta proti govorila argumenta, da te besede v 27. členu Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih

10 Predlog je v 59. členu dokumenta E/CN.4/SUB.2/384/Add.5.

11 Resolucija, označena le kot 3 (XI), je v poročilu na strani 59.

pravicah ni in da v nekaterih državah beseda nacionalno označuje državljanstvo. Nasprotno se je ta beseda do tedaj že pojavila v dokumentih Združenih narodov, v nekaterih državah pa se beseda "nacionalno" že uporablja za določene manjšinske skupine. Glede verskih manjšin člani podkomisije niso bili prepričani, ali jih vključiti tudi v to deklaracijo, saj je komisija že tedaj pripravljala posebno deklaracijo o eliminaciji vseh oblik verske nestrpnosti. Toševski je še posebej opozoril na problem opredelitve manjšine in dejal, da to delo presega njegov mandat, kot mu ga je naložila podkomisija. To jasno kaže, da tedaj Capotortijeva opredelitev še ni bila sprejeta kot opredelitev, ki bi jo uporabljali tudi širše. V poročilu sta jasno izražena potreba po definiciji termina manjšina in poziv k njenemu čimprejšnjemu oblikovanju.

Podkomisija je ob koncu obravnave poudarila, da mora končno besedilo deklaracije ščititi posameznike, ki pripadajo manjšinam, in ne le manjšinske skupine same. Bistveni del manjšinske zaščite je namreč tako zaščita celotne manjšinske skupnosti kot tudi zaščita in omogočanje življenja v skladu s kulturno identiteto vsakega člana manjšinske skupnosti posebej. V tem kontekstu so na zasedanju poudarili predvsem vprašanje dolžnosti manjšinskih skupin in poudarili stališče, da se separatizma ne sme dovoliti.

34. zasedanje označuje dejanski začetek ponovnega ovrednotenja dela podkomisije in začetek debate o njenem položaju, delu, učinkovitosti in povezavami z drugimi telesi Združenih narodov, saj so od 35. zasedanja na dnevni red uvrščali poglavje Pregled statusa in dejavnosti podkomisije in njenega odnosa s komisijo in z drugimi telesi Združenih narodov.

To je tudi prvo poročilo, v katerem manjšine nimajo svojega posebnega poglavja. To lahko delno pripišemo vse bolj napetim razmeram v mednarodni skupnosti, kjer so razprave o položaju manjšin vse pogosteje interpretirali kot posege v notranje zadeve posamezne države. Beseda manjšina se v poročilu ne pojavi niti enkrat, lahko pa bi rekli, da se na manjšine posredno nanaša resolucija 3 (III) o ukrepih proti rasizmu in rasni diskriminaciji ter vlogi podkomisije, kjer so omenjane rasne, etnične, verske ali jezikovne *skupine*. V poročilu lahko še preberemo, da je nujno odpraviti vse oblike diskriminacije, opozarja pa tudi na velik pomen izobraževanja in zakonodaje pri njeni odpravi.

V poročilu je tudi poziv k čim hitrejšemu oblikovanju Urada visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice in Meddržavnega sodišča za človekove pravice, na dnevni red naslednjega zasedanja pa so postavili tudi točko Učinki hudih kršitev človekovih pravic na mednarodni mir in varnost.

Tudi v poročilu 35. zasedanja podkomisije manjšinska problematika nima svojega poglavja. V poročilu je med drugim izraženo mnenje podkomisije, da število in razsežnost kršitev človekovih pravic kažeta na nujnost razvoja učinkovitih nači-

nov in sredstev (znotraj OZN) kot odgovor na te kršitve. Po mnenju podkomisije bi lahko veliko izboljšavo prineslo oblikovanje Urada visokega komisarja za človekove pravice. Takoj v naslednjem odstavku pa je izražen strah, da ne bi bil to korak na poti k vmešavanju v zadeve, ki sodijo v notranjo pristojnost držav. Po našem mnenju nudita ta odstavka primeren vpogled v ozračje, v kakršnem je delovala podkomisija, in dodatno krepi argumente, ki smo jih predstavili ob razlagi dejstva, da v poročilu 34. zasedanja ni posebnega poglavja o manjšinah.

V najširšem smislu lahko vsebino, ki bi se nanašala na manjšine, iščemo v zapisu, v katerem je poudarjen pomen izobraževanja o človekovih pravicah, kot pomembno orodje v boju proti rasizmu pa so ugotovljeni še raziskovanje, izobraževanje, zakonodaja, politični, gospodarski in družbeni ukrepi ter implementacija mednarodnih instrumentov varovanja človekovih pravic. V razpravi o učinkih hudih kršitev človekovih pravic na mednarodni mir in varnost, ki je bila prvič na dnevnem redu komisije, je več govornikov opozorilo, da lahko nespoštovanje kolektivnih pravic vodi do situacij, ki vplivajo na mednarodni mir in varnost. Vendar pa tudi tukaj takoj sledi odstavek, v katerem je opozorilo pred rabo "dikcije o zaščiti človekovih pravic kot izgovora za tuje vmešavanje ali intervencijo".

Tudi v poročilu 36. zasedanja manjšinska problematika ni imela posebnega poglavja. V poročilu lahko kljub temu najdemo po dve omembi koncepta manjšin in opozorili glede kršenja pravic manjšine. Podkomisija tako v poročilu predlaga komisiji, naj pozove države, da v šolski učni načrt (še posebno v osnovne šole) vključijo koncepta univerzalne potrebe po samoidentiteti in potrebi vseh skupin, vključno z majhnimi in velikimi nacionalnimi in etničnimi skupinami, da razvijajo občutek kulturne identitete.¹² V poglavju Odprava rasne diskriminacije so člani podkomisije poudarili pomen zagotavljanja primerne pomoči manjšinskim skupinam in pristopa k ratifikaciji mednarodnih pravnih instrumentov s tega področja. Podkomisija je izrazila tudi zaskrbljenost nad tem, da so verske manjšine v določenih državah še vedno uradno diskriminirane in preganjane.

Leta 1984 so na 37. zasedanju podkomisije manjšinsko problematiko znova uvrstili na dnevni red, vendar ne kot posebno poglavje, temveč kot podpoglavje poglavja Promocija, zaščita in ponovna vzpostavitev človekovih pravic na nacionalni, regionalni in mednarodni ravni. Ta odločitev se je izkazala za trajnejšo, saj se je manjšinska problematika reševala v okviru tega poglavja vse do 44. zasedanja. Manjšinsko problematiko so tako na 37. zasedanje uvrstili kot zadnjo točko omenjenega poglavja. – Drugo: preprečevanje diskriminacije in zaščita manjšin.

12 Vse od prvega proučevanega poročila lahko opazimo trend poudarjanja pomena izobraževanja o človekovih pravicah, ki je razumljeno kot eden ključnih elementov manjšinske zaščite.

Podkomisija je Julesu Deschenesu iz Kanade naročila študijo Preprečevanje diskriminacije in zaščita manjšin: poskusna definicija. Člani podkomisije so obravnavali tudi končno poročilo o problemu diskriminacije domorodnih populacij in ob tem poudarili potrebo po jasni ločnici med terminoma manjšina in domorodna populacija.

Komisija je od podkomisije zahtevala pripravo definicije termina manjšina v zvezi s 27. členom Mednarodnega pakta o političnih in državljskih pravicah. Tudi to kaže, da kljub temu, da je Capotortijevo poročilo tedaj obstajalo že pet let, še vedno niso dosegli konsenza glede opredelitve pojma manjšina. Po današnjem konsenzu Capotortijeva opredelitev ni popolna, vendar je sprejeta kot "delovna" definicija, v njenem okviru pa se lahko proučuje manjšinsko problematiko.

Na 37. zasedanju so se tako pogovarjali o oblikovanju "lastne" opredelitve pojma manjšina. Tako je Deschenes na primer predlagal, da se iz koncepta manjšina izbrišejo domorodne populacije, nedržavljeni in vse, kar se tiče odnosa med posameznikom in skupino, ki ji ta pripada. Podkomisija je predlagala definicijo manjšine, ki pravi, da je manjšina "skupina, številčno manjša od preostalih državljanov, ki je v nedominantnem položaju, in člani katere – ti so državljeni te države – imajo etnične, verske ali jezikovne značilnosti, po katerih se razlikujejo od preostalih državljanov, in kažejo, pa čeprav samo implicitno, občutek solidarnosti, usmerjen k ohranjanju lastne kulture, tradicij, jezika ali vere".

Na 38. zasedanju je podkomisija sprejela odločitev 1985/106, s katero so razpravo o novi mednarodni ekonomski ureditvi določili za bienalno, kar pomeni, da je na 39. zasedanju ni bilo. Nadaljevali so razpravo o opredelitvi termina manjšina in o tem, ali je za pripravo osnutkov standardov za zaščito manjšin definicija manjšine nujna. Več govornikov je poudarilo, da se od podkomisije ne pričakuje oblikovanja popolne definicije, pričakuje pa se, da bo oblikovala delovno definicijo, na podlagi katere se lahko elaborirajo norme za zaščito pravic manjšin.

Člani podkomisije so se strinjali, da mednarodni standardi za zaščito človekovih pravic veljajo za vsakega posameznika in da je pri obravnavi definicije manjšine treba imeti v mislih, da se nanaša (tudi) na vsakega pripadnika manjšine. Pri razpravi o zaščiti manjšin pa mora podkomisija upoštevati tudi specifične potrebe manjšin za zaščito njihovih pravic. To je pripeljalo do vprašanja, ali naj se problema lotijo s stališča pravic posameznikov, ki pripadajo manjšinam, ali s stališča pravic manjšin kot skupin.

V nadaljnji razpravi so govorniki podali komentarje na predlagano definicijo, med drugim so kritizirali zamisel, da se definicija omejuje le na državljane. Opozorili so, da je manjšina številčno lahko tudi večinski del prebivalstva, in pre-

dlagali, da bi se lahko pri določanju manjšine upoštevalo tudi druge skupinske značilnosti, ki niso nujno etnične, verske ali jezikovne.¹³

Končna odločitev podkomisije je bila, da bodo komisiji posredovali predlagano definicijo termina manjšina. 39. zasedanje je tako prineslo nadaljnje razprave glede definicije manjšine. Tudi na tem zasedanju manjšine niso imele lastnega poglavja, znova so bile na dnevnem redu kot podpoglavje. Na koncu so sprejeli definicijo, ki jo je v svoji študiji izoblikoval posebni poročevalec OZN Capotorti. Ta vsebuje mnogo elementov, ki so skupni prvi predlagani definiciji s 37. zasedanja in popravljeni definiciji z 38. zasedanja, tako da je bila za razpravljavce sprejemljiva. Po besedah Fione Blyth Kubota je bila obrnitev h Capotortijevi opredelitvi edini logični in konstruktivni korak, ki ga je podkomisija lahko sprejela.¹⁴ Tudi na podlagi te opredelitve so na zasedanjih vse do danes člani podkomisije oblikovali norme in standarde, ki zagotavljajo zaščito in promocijo tako opredeljene manjšine.

Iz poročila 40. zasedanja podkomisije, ki ga je pripravil predstavnik Jugoslavije Danilo Türk, je jasno razvidno, da o preprečevanju diskriminacije in zaščiti manjšin v sklopu poglavja Promocija, zaščita in ponovna vzpostavitev človekovih pravic na nacionalni, regionalni in mednarodni ravni niso razpravljali.

Razpravo o manjšinah in tudi sprejem resolucije 1988/36, ki se tiče manjšin, najdemo pod poglavjem Pregled nadaljnjega razvoja na področjih, ki se tičejo dela podkomisije. Sprejeta resolucija je poudarila predvsem "dvojni mandat" podkomisije, saj gre za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin, kar pomeni, da ta mandat zahteva razločevanje med enako obravnavo oseb, ki pripadajo manjšini, in njihovo zaščito pred neželjeno asimilacijo. V operativnih členih resolucije je ta naložila Claire Palley pripravo delovnega dokumenta o možnih načinih in sredstvih, ki bi omogočili ali olajšali mirno in konstruktivno reševanje situacij, ki vključujejo rasne, nacionalne, verske ali jezikovne manjšine.

Na 41. zasedanju podkomisija manjšinske problematike ni obravnavala podrobneje. V celoti gledano je poročilo 41. zasedanja najmanj obsežno, saj so se tedaj člani podkomisije zaradi napetih razmer izogibali resnejšim razpravam in se omejili na splošna priporočila.

13 Člani podkomisije so imeli pred seboj popravljeno definicijo iz prejšnjega zasedanja, ki je sedaj opredelila manjšino kot: "skupino državljanov neke države, ki predstavljajo številčno manjšino in so v tej državi v nedominantnem položaju, imajo skupne etnične, verske ali jezikovne značilnosti, ki se razlikujejo od tistih večine prebivalcev, imajo občutek solidarnosti, ki ga, četudi le implicitno, motivira kolektivna volja po preživetju in čigar cilj je doseganje dejanske in zakonske enakosti z večino" (odstavek 403).

14 Intervju s predstavnico Visokega komisariata ZN za človekove pravice Fiono Blyth Kubota, april 2004.

DELO PODKOMISIJE MED LETOMA 1990 IN 1995

Novo proučevano obdobje se začne z 42. zasedanjem podkomisije leta 1990. V tem obdobju je bilo zaradi velikih sprememb, ki so se dogajale v mednarodni skupnosti, delo podkomisije močno oteženo. Podkomisija se je tako predvsem v poročilih o delu 42. in 43. zasedanja izražala predvsem diplomatsko.

43. in 44. zasedanje sta prinesla razmeroma malo novega na področju manjšinske problematike. Člani podkomisije so opozorili na kršitve človekovih pravic v nekaterih državah, posebne resolucije, ki bi zadevala manjšine, pa niso sprejeli. Tako so na 44. zasedanju sprejeli le resolucijo 1992/37, ki so jo naslovili Možni načini in sredstva zagotavljanja mirnih in konstruktivnih rešitev situacij, v katere so vpletene manjšine. Razprava o manjšinah je bila sicer na dnevnem redu predvidena kot samostojna točka dnevnega reda, a so člani podkomisije v njej le brez glasovanja sprejeli omenjeno resolucijo, ki je pohvalila delo posebnega poročevalca Eideja in mu naložila, naj nadaljuje svoje delo na področju oblikovanja smernic mirnega in konstruktivnega reševanja situacij, v katere so vpletene manjšine.

Na 45. zasedanju je bilo posebno poglavje namenjeno manjšinski problematiki. Podkomisija je razpravljala o Poročilu o možnih načinih in sredstvih, ki bi omogočili ali olajšali mirno in konstruktivno reševanje problemov, ki se tičejo manjšin.¹⁵ Na zasedanju so sprejeli dve resoluciji: V prvi, resoluciji 1993/42, so pozdravili sprejem Deklaracije Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, v nadaljevanju pa med drugim izraža tudi zaskrbljenost nad razmerami, v katerih živijo manjšine na območjih z oboroženimi spopadi.¹⁶ V operativnih določilih resolucija 1993/42 poziva države k sprejetju potrebnih zakonskih, upravnih in drugih ukrepov, ki bi promovirali in udeležili omenjeno deklaracijo, ter še posebno k upoštevanju določil o zaščiti manjšin med oboroženimi spopadi.

Resolucija 1993/43 pa poudarja, da je zaščita različnih etničnih in verskih skupin osrednji del mandata podkomisije. Resolucija zadeva Eidejevo poročilo, njeni glavni poudarki pa so priporočilo, da se poročilo čim širše distribuira, sprejetje poročila v celoti, in odločitev, naj Eide do naslednjega zasedanja pripravi poročilo o posledicah, ki jih je sprožilo to poročilo in o možnosti ter uporabnosti priprave obsežnejšega programa za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin.

Eidejevo poročilo o manjšinskih težavah v času tranzicije dobro ponazarja obdobje med letoma 1990 in 1995 na področju manjšinske problematike in tudi širše. Mnogo trpljenja in kršitev človekovih pravic bi se lahko preprečilo, če bi

¹⁵ Gre za dokument E/CN.4/Sub.2/1993/34.

¹⁶ Deklaracijo Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin je Generalna skupščina OZN sprejela 18. decembra 1992 (Komac 2002: 237).

mednarodna skupnost dovolj zgodaj sprejela preventivne ukrepe, je eden zaključkov poročila.

Tudi na 46. zasedanju podkomisije je manjšinska problematika obravnavana pod posebnim poglavjem. Delo tega zasedanja, povezano z manjšinami, se je v glavnem osredotočilo na poziv k oblikovanju Delovne skupine o manjšinah, ki bi se sestajala v času, ko ni zasedanj. V resoluciji 1994/4 so še predlagali, da bi to telo sestavljalo pet strokovnjakov, ki so lahko tudi sami pripadniki manjšinskih skupin, kot glavne naloge te skupine so opredelili (povzeto po resoluciji 1994/4, oblikovanje skupine pa obravnava tudi odločitev 1994/115):

- pregled praktičnega udejanjanja načel Deklaracije Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin;
- priprava priporočil o nadaljnjih ukrepih za zaščito manjšin;
- promocija dialoga med manjšinskimi skupinami in družbo ter med manjšinskimi skupinami in vladami posameznih držav.

Manjšine so omenili še ob razpravi o otrocih in pravici do primerne nastanitve, razpravljali pa so tudi o razmerah, v katerih živi grška etnična manjšina v Albaniji.

DELO PODKOMISIJE OD LETA 1995 DO 2006

47. zasedanje je minilo pretežno pod vplivom dogajanj v nekdanji Jugoslaviji in Ruski federaciji. To zasedanje je še posebno pomembno zato, ker je potekalo tistega leta, ko so ustanovili Delovno skupino o manjšinah, tako da so večji del zasedanja posvetili izbiri članov te skupine.¹⁷

Na zasedanju so sprejeli tudi odločitev 1995/199, ki določa sestavo delovnih skupin podkomisije. Podkomisija je oblikovala štiri posebne delovne skupine - o komunikacijah, domorodnih populacijah, manjšinah in sodobnih oblikah suženjstva.

Manjšine so bile v poročilu sicer omenjene le še v poglavju Splošno proučevanje tematskih sklopov, ki se tičejo rasizma, ksenofobije, manjšin in migrantskih delavcev. V razpravah, ki so potekale pod tem poglavjem, so prav tako spregovorili o Eidejevem poročilu. Podkomisija je zahtevala, da Eide do 48. zasedanja podkomisije pripravi drugi delovni dokument, v katerem bodo predlogi za poglo-

¹⁷ Delovna skupina o manjšinah Podkomisije za promocijo in zaščito človekovih pravic bo v nadaljevanju besedila delovna skupina.

bljeno proučevanje tem, ki se tičejo rasizma, ksenofobije, manjšin in migrantskih delavcev.

Tako kot na 47. je podkomisija tudi na 48. zasedanju o manjšinah razpravljala tako v okviru posebnega poglavja kot tudi pod poglavjem Splošno proučevanje tematskih sklopov, ki se tičejo rasizma, ksenofobije, manjšin in migrantskih delavcev. Z oblikovanjem delovne skupine sta se precej spremenila delo in razprava podkomisije na tem področju. Tako se je delo podkomisije iz razpravljanja o manjšinski tematiki, ki bi jo načenjali sami člani podkomisije, v večini primerov spremenila v oblikovanje stališča podkomisije o poročilu delovne skupine, le v izjemnih primerih pa so člani podkomisije sami odpirali nova tematska področja.

Podkomisija je v razpravi označila delovno skupino kot osrednji forum za razmislek o težavah med manjšinami in vladami ter manjšinami samimi, in telo, ki je zaradi svoje strokovnosti še posebno pristojno za predlaganje možnih rešitev problemov, ki se tičejo manjšin. Podkomisija je delovno skupino povabila k elaboriranju vsebine in obsega pravic, ki jih vsebuje Deklaracija Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, ter izdelavi konkretnih priporočil za njihovo implementacijo. Podkomisija se je zavzela tudi za povečanje sodelovanja z Visokim komisariatom ZN za človekove pravice, ki bi bilo usmerjeno predvsem h krepitvi njegove preventivne dejavnosti in k izboljšanju odzivov komisariata na situacije, ki zahtevajo takojšnjo reakcijo in so povezane z manjšinami.

Medtem ko so manjšinsko problematiko od 46. do 48. zasedanja obravnavali pod poglavjem Zaščita manjšin, jo na 49. zasedanju najdemo pod poglavjem Preprečevanje diskriminacije manjšin in njihova zaščita.¹⁸ Tudi na tem zasedanju so obravnavali poročilo delovne skupine in med drugim sprejeli resolucijo 1997/23. V tej resoluciji je podkomisija med drugim povabila delovno skupino k organizaciji seminarjev, ki bi spodbujali varstvo človekovih pravic, in ji priporočila nadaljevanje obravnave državljanstva in nacionalnosti v kontekstu manjšinskih pravic. Poleg tega je podkomisija izdala priporočilo, naj problematika manjšinskih pravic in programi medkulturnega izobraževanja postanejo osrednji del načrtovanih dejavnosti ob Desetletju izobraževanja o človekovih pravicah. Podkomisija je v resoluciji še priporočila, naj pristojni organi in telesa OZN, medvladne in nevladne organizacije povečajo delovanje na področju diseminacije informacij o Deklaraciji Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin ter tesno sodelujejo z delovno skupino.

18 Oziroma v izvorniku Prevention of discrimination against and the protection of minorities.

50. zasedanje manjšine obravnava v istem poglavju kot 49. – manjšinska problematika ostaja pod tem poglavjem vse do 53. zasedanja – glavni poudarki poročila pa so bili tudi tokrat na delu delovne skupine. Podkomisija je pozdravila napredek, ki ga je pri svojem delu naredila delovna skupina, in v resoluciji 1998/24 omenila eno bolj specifičnih področij zaščite manjšin – posledice trgovine s sužnji pri temnopoltih ameriških prebivalcih.

Poleg tega je podkomisija komisiji na 50. zasedanju predlagala še oblikovanje prostovoljnega sklada, ki bi pripadnikom manjšin omogočal sodelovanje na zasedanjih delovne skupine. Ta sklad je bil zamišljen v prvi vrsti kot finančni sklad, ki bi predstavnikom manjšin omogočil sodelovanje na sejah delovne skupine predvsem tako, da bi jim kril stroške oziroma vsaj njihov del. Vse od leta 1995 tako lahko spremljamo dva trenda – da se konkretno delo, povezano z manjšinami, strokovne razprave in oblikovanje ter predstavitev poročil v vse večji meri prenašajo na delovno skupino, in *da se v razprave dejavno vključuje predstavnike manjšin.*

Podkomisija je na področju manjšin vse bolj postajala telo, ki skrbi za nemoteno delovanje delovne skupine in se ukvarja bolj z vprašanji, povezanimi s stroški, z upravo in s podobnim, vse manj pa se dejansko ukvarja z vsebinsko tematiko področja manjšin in njihove zaščite.

Na 51. zasedanju podkomisije so manjšine omenjene pod poglavjem Vprašanje kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin v vseh državah, kjer je podkomisija pozvala države k povečanju naporov, usmerjenih k iskanju mirnih rešitev humanitarnih problemov. Poročilo vsebuje tudi priporočilo, naj se Svetovna konferenca proti rasizmu, rasni diskriminaciji, ksenofobiji in sorodnemu razlikovanju posveti tudi proučevanju implikacij, ki izhajajo iz več identitet posameznika (rasa, rod, manjšinska pripadnost, spol, ipd.).

V okviru razprave o manjšinah so pod lastnim poglavjem sprejeli resolucijo 1999/23, v kateri so člani podkomisije poudarili potrebo po učinkovitem in večjem sodelovanju znotraj sistema OZN. V tretjem operativnem členu je podkomisija pozdravila priporočilo delovne skupine, ki je predlagala oblikovanje baze podatkov o manjšinah in načrtovala pripravo priročnika, ki bi vseboval pregled postopkov in mehanizmov regionalnih in medvladnih organizacij na tem področju, ter komentar k Deklaraciji Združenih narodov o pravicah pripadnikov nacionalnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin. Redno se na dnevnem redu pojavlja tudi opredelitev razlik med manjšinami in domorodnimi populacijami. Poleg tega so na zasedanju sprejeli še odločitev 1999/109, ki nalaga pripravo delovnega dokumenta o zaščiti romske populacije in težavah, s katerimi se soočajo na področju človekovih pravic.

Podkomisija se je na svojem 52. zasedanju dotaknila problematike romske populacije, obravnavala poročilo delovne skupine in dokument, ki ga je delovna skupina pripravila na temo Odnosi in razlike med pravicami oseb, ki pripadajo manjšinski ali domorodni populaciji.

Tokrat smo lahko v poročilu opazili omembe manjšin tudi v okviru drugih poglavij. Tako je podkomisija v resoluciji 2000/1, ki obravnava človekove pravice in humanitarne posledice sankcij, zapisala, da je zaskrbljena zaradi poročil različnih organizacij, ki opozarjajo na resne posledice sankcij in embarga za t. i. ranljive skupine, ki jih sestavljajo otroci, starejši, ženske, pripadniki manjšin in domorodnih populacij. V resoluciji 2000/3 je podkomisija Svetovni konferenci proti rasizmu, rasni diskriminaciji, ksenofobiji in sorodnemu razlikovanju predlagala, naj se osredotoči tudi na proučevanje sodobnih oblik suženjstva, ki temeljijo na rasi, barvi kože, družbenem statusu, manjšinskem položaju, poreklu, nacionalnem ali etničnem izvoru in spolu. V zvezi s tem pa še posebno na ravnanje s pripadniki manjšin, z migranti, žrtvami trgovine z belim blagom, begunci, s prosilci za azil, ipd.

V razpravi, ki je bila na zasedanju izrecno namenjena manjšinam, so oblikovali resolucijo 2000/16. V njej je podkomisija med drugim zapisala, da je na tokratnem zasedanju delovna skupina opravila posebno pomembno delo s tem, da je pregledala opombe, ki so jih na dokument, poimenovan Komentar ob Deklaraciji Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, poslale države, specializirane agencije OZN in nevladne organizacije. Opombe so vključili v načrtovano publikacijo, ki bi vsebovala proučevano deklaracijo in pregled najpomembnejših procesov ter mehanizmov regionalnih in meddržavnih organizacij, povezanih z manjšinami. Pomembnejši del resolucije je le še operativni člen 9, v katerem je podkomisija predlagala, naj komisija pozove vlade, medvladne in nevladne organizacije k oblikovanju stališča o morebitni pripravi konvencije o pravicah oseb, ki pripadajo manjšinam in bi upoštevala obstoječe regionalne konvencije.

Na 53. zasedanju so manjšinsko zaščito na dnevni red uvrstili kot podpoglavje poglavja Preprečevanje diskriminacije. Na zasedanju so sprejeli resolucijo 2001/9, ki med drugim poudarja (operativni člen 3) načrt komisije o oblikovanju Vodiča ZN za področje manjšin.¹⁹ Ta je bil takrat še v pripravi, izšel pa je leta 2003.

Za oris dela podkomisije, ki se vedno navezuje na predhodno zasedanje delovne skupine oziroma iz njega izhaja, je zanimiv še operativni člen 7. Ta Visokemu komisarju ZN za človekove pravice priporoča, naj ob tem, ko države poziva k podajanju izjav o tem, kako bi lahko najboljše zagotovile manjšinsko zaščito, od

19 Gre za delo (2001) *United Nations Guidebook for Minorities*.

držav zahteva tudi stališča o oblikovanju konvencije, ki bi vključevala standarde regionalne manjšinske zaščite in možnosti vzpostavitve regionalnih institucij za preprečevanje in reševanje konfliktov po zgledu Visokega komisariata za manjšine pri Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi. Opazimo lahko, da je podkomisija k sodelovanju vse bolj intenzivno pozivala ne le manjšine, temveč tudi same države, kar naj bi delovalo kot zagotovilo, da bodo sprejete rešitve čim bolj sprejemljive za vse in tako tudi hitro implementirane. Manjšine so omenjene še v resoluciji 2001/11, ki govori o Svetovni konferenci proti rasizmu, rasnemu razlikovanju, ksenofobiji in sorodnemu razlikovanju, sicer pa so v razpravi podkomisije, ki je zadevala manjšine, člani delovne skupine predstavili napredek pri oblikovanju različnih delovnih dokumentov.

54. zasedanje podkomisije je manjšinsko problematiko pustilo na isti točki dnevnega reda kot predhodno zasedanje (podpoglavje poglavja Preprečevanje diskriminacije). V zvezi z manjšinami je omenjen Socialni forum, ki so ga pozvali k proučevanju, kako novi svetovni trendi vplivajo na položaj pripadnikov manjšin. Na omenjenem zasedanju so o manjšinah sprejeli tudi resolucijo 2002/16, v kateri je podkomisija med drugim opozorila, da leta 2002 mineva deset let od sprejetja Deklaracije Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin. Ob tej priložnosti so pozvali k prevajanju deklaracije v manjšinske jezike in razglasitvi mednarodnega leta manjšin, znova pa so omenili oblikovanje prostovoljnega finančnega sklada (operativni člen 4). Poleg tega so v operativnem členu 11 komisiji predlagali razmislek o oblikovanju posebnega mehanizma za manjšinske zadeve. V drugih delih resolucije so v glavnem pohvalili delo delovne skupine in države, medvladne in nevladne organizacije pa pozvali k nadaljevanju sodelovanja z njo. Tak poziv je od oblikovanja delovne skupine najti v vseh resolucijah po letu 1995.

Na 55. zasedanju podkomisije so manjšine znova obravnavane kot podpoglavje poglavja Preprečevanje diskriminacije. Pod omenjenim poglavjem so sprejeli resolucijo 2003/23, v kateri so glavni poudarki na ponovni potrditvi kakovosti dela delovne skupine, pomembnosti sodelovanja znotraj sistema OZN in poudarku na pravočasnem prepoznavanju težav in stanja na področju človekovih pravic, ki zadevajo etnične, verske ali jezikovne manjšine.

Drugi operativni člen resolucije je poudaril pomen delovne skupine in opozoril na njen edinstveni značaj kot edinega foruma OZN, ki se ukvarja izključno z manjšinsko problematiko. Pokazalo se je, da je delovna skupina vse bolj dejavna na področju prirejanja strokovnih seminarjev in delavnic (operativna člena 5 in 6), 10. člen pa predvideva dopolnitev Vodiča ZN za področje manjšin z opisom delovanja organizacije na področju razvoja mehanizmov za preprečevanje konfliktov.

Naslednji operativni člen vsebuje priporočilo Visokemu komisarju, naj ta povabi vlade tudi k obrazložitvi lastnih pogledov na učinkovite načine manjšinske zaščite. Novo temo proučevanja je nakazal 12. operativni člen, ki je komisiji naložil pridobitev informacij o tem, ali je v državah, v katerih so priznane nacionalne ali etnične, verske in jezikovne manjšine, pravno priznано načelo ali praksa samoidentifikacije. Poleg tega morajo države komisiji predložiti tudi ukrepe, ki so jih sprejele za zaščito identitete manjšin. V operativnem členu 15 je podkomisija ponovno pozvala k oblikovanju prostovoljnega sklada, ki bi lajšal sodelovanje pri delu delovne skupine, o pozivu k njegovemu oblikovanju pa govori odločitev 2003/111.

V drugih poglavjih so manjšine v poročilu omenjene v več kontekstih. Tako so na primer pri debati o poročilu Delovne skupine o sodobnih oblikah suženjstva opozorili, da so žrtve teh in podobnih praks pogosto pripadniki manjšin. Podkomisija je izrazila tudi zaskrbljenost nad možnostjo, da lahko zgodovinsko diskriminatorne prakse vodijo do neproporcionalnega števila revnih ali pripadnikov manjšin v sistemu kazenskega prava, kot temo za razpravo na Socialnem forumu pa je med drugim predlagala analizo posledic mednarodne trgovine, financ in gospodarske politike na pripadnike manjšin.

Naslednje leto, na 56. zasedanju, so manjšine obravnavali v enakem podpoglavju kot na prejšnjem zasedanju. Odprla se je razprava o posebnem predstavniku generalnega sekretarja OZN za manjšinske zadeve, podkomisija je predlagala oblikovanje te pozicije, ki bi vsebinsko poudarila preventivno diplomacijo in iskanje dejstev, predstavnik na tem položaju pa bi tesno sodeloval z delovno skupino. Brez obsežnejše razprave je podkomisija sprejela resolucijo 2004/13, ki je med drugim potrdila delo delovne skupine in jo poudarila kot pomemben povezovalni člen in telo, ki promovira konstruktivni dialog med manjšinami in vladami (operativni členi 1–3). V operativnih členih 7 in 8 je pozdravila njene načrtovane dejavnosti pri pripravi regionalnih ter tematskih seminarjev, znova se je (12. operativni člen) dotaknila dopolnjevanja Vodiča ZN za področje manjšin, priporočila posredovanje imen strokovnjakov s področja manjšin, ki bi lahko sodelovali na regionalnih in mednarodnih sestankih ter delovali kot svetovalci (13. člen), pozdravila napredek pri oblikovanju prostovoljnega sklada (operativni člen 15) in v operativnem členu 17 priporočila oblikovanje položaja posebnega predstavnika generalnega sekretarja OZN za manjšinske zadeve. Manjšine so v poročilu sicer omenjene edino še v zvezi s skupinami, ki so zaradi zgodovinskih dejavnikov nadproporcionalno "ujete" v kazenske sisteme.

Tudi na zadnjih dveh zasedanjih je proučevanje manjšin ostalo na istem delu dnevnega reda. Na 57. zasedanju se je izredno malo govorilo o manjšinah. Člani podkomisije so sprejeli resolucijo 2005/18, ki ima le dva operativna člena. Prvi zahteva od Komisije za človekove pravice, da od ECOSOC-a zahteva dovoljenje, da

se delovna skupina sestane pet delovnih dni pred naslednjim zasedanjem podkomisije; drugi pa delovni skupini nalaga, naj še naprej ugotavlja, proučuje in analizira težave, s katerimi se soočajo manjšine, in spodbuja dialog na tem področju. V uvodnih določilih resolucije lahko še preberemo, da je delovna skupina edini forum, ki omogoča dialog z manjšinami.

Zadnje, 58. zasedanje podkomisije je potekalo med 7. in 25. avgustom 2006; v resoluciji 2006/11 so pozdravili naraščajoče sodelovanje predstavnikov manjšinskih skupin v razpravi delovne skupine. V operativnih členih se je podkomisija soočala predvsem z reformo Komisije za človekove pravice in v osmih operativnih členih poudarila pomen nadaljnjega dela na področju manjšinske zaščite. Prvi člen poudarja potrebo po razpravi o manjšinskih pravicah v Svetu za človekove pravice in poziva k zagotovitvi obstoja delovne skupine ali oblikovanju sorodnega telesa, ki bo svetu zagotavljalo strokovno svetovanje na področju manjšinskih pravic. Drugi člen priporoča, da se omenjeno telo sestaja pet delovnih dni med zasedanjem sveta, na zasedanjih pa naj bo omogočeno tudi sodelovanje predstavnikov manjšinskih skupnosti. Tretji in četrti člen opozarjata na priložnost, ki jo nudi oblikovanje mandata neodvisnega strokovnjaka za manjšinske zadeve, in pozdravlja predlog dejavnosti neodvisnega strokovnjaka. V členih 5–8 pa je podkomisija med drugim podprla zahtevo delovne skupine po dveletnem delovnem programu (5.) in napredek pri oblikovanju prostovoljnega sklada (6.), poziva pa k implementaciji ciljev in načel Deklaracije Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin.

Manjšine so omenjene še pri razpravi o pravici do hrane, predstavljeni v prilogi k resoluciji 2006/9, ki govori o implementaciji norm in standardov človekovih pravic v kontekstu boja proti skrajni revščini kot pomembnem elementu razprave v Socialnem forumu in enem osrednjih elementov pregleda dela podkomisije.

DELOVNA SKUPINA O MANJŠINAH

Od leta 1995 so skoraj vsa strokovna proučevanja in razprave o manjšinah potekala na zasedanjih delovne skupine, ki jo je kot svoj pomožni organ ustanovila podkomisija. Delovno skupino je sestavljalo pet priznanih strokovnjakov, ki so po našem mnenju v veliki meri zaslužni za ponovno odprtje strokovne in politične razprave o manjšinah. Pot do oblikovanja delovne skupine je imela tri glavne postaje – priporočilo podkomisije o oblikovanju delovne skupine (resolucija 1994/4, sprejeta 19. 8. 1994), komisija je priporočilo podkomisije podprla v resoluciji 1995/24 (3. 3. 1995), ustanovitev pa je odobril ECOSOC z resolucijo 1995/31 (25. 6. 1995). Za stalnega predsednika – poročevalca so izbrali Asbjørna Eideja, kot pri analizi dela podkomisije pa bomo tudi tu zasedanja imenovali po njihovih zaporednih številkah.

Slovenija je že na prvo zasedanje delovne skupine poslala opazovalce, kar je bila stalna praksa države na vseh zasedanjih, razen na šestem (leta 2000), osmem (leta 2002) in desetem (2004). Vse večji (strokovni) pomen dela delovne skupine pa odraža tudi sodelovanje strokovnjakov na njenih zasedanjih. Na prvem zasedanju so se odločili, da bodo možnost sodelovanja pri razpravah in pripravi delovnih dokumentov ponudili tudi strokovnjakom z obravnavanega področja. Tako se je drugega zasedanja udeležilo deset strokovnjakov, na četrtem jih je bilo 15, na šestem 21, osmega zasedanja delovne skupine pa se je udeležilo že 41 strokovnjakov.²⁰

Delovna skupina je bila ustanovljena prav zaradi tega, ker so člani podkomisije ocenili, da je vprašanje manjšin tako pomembno, da mu je treba zagotoviti primerno obravnavo. Delovna skupina je tako pred rednim letnim zasedanjem podkomisije poglobljeno obravnavala vprašanja, ki se tičejo manjšin, ter podkomisiji pripravljala kakovostne študije, predloge in priporočila.

Na začetku se je delovna skupina ukvarjala predvsem s pripravo komentarja k Deklaraciji Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, ki so ga končno sprejeli leta 2001 in še danes pomeni velik prispevek k interpretaciji in tudi aplikaciji nekaterih njenih bolj splošnih formulacij.²¹ Pozneje pa so pod okriljem delovne skupine nastale študije, ki so manjšinsko problematiko proučevale v zvezi s politično participacijo, z razvojem, avtonomijo in integracijo, organiziranih je bilo več strokovnih seminarjev na mednarodni in regionalni ravni, v poročilih delovne skupine pa je mogoče pogosto zaslediti opozarjanje na pomembnost takih seminarjev in pozive k njihovem organiziranju.

Delovna skupina je postala žarišče dogajanj na področju, ki se tiče manjšin. Sestavljali so jo strokovnjaki, ki so veljali za t. i. *think-tank* na področju manjšin in manjšinske zaščite, njen mandat pa je obsegal pripravo predlogov, poročil in priporočil, ki se tičejo manjšin in so usmerjeni k izboljšanju njihovega položaja.

RAZPRAVE DELOVNE SKUPINE

Na prvem zasedanju leta 1995 so na dnevni red uvrstili pregled promocije in realizacije Deklaracije Združenih narodov o pravicah pripadnikov nacionalnih

20 Kot zanimivost lahko omenimo tudi, da je bila Slovenija v razpravah omenjena dvakrat, na tretjem zasedanju jo je v kontekstu predstavitve pravic, ki jih Avstrija zagotavlja manjšinam, ki živijo na njenem območju, omenil predstavnik te države, na sedmem zasedanju pa je član mednarodne nevladne organizacije Greek Helsinki Monitor Slovenijo naštel med državami, ki ne priznavajo vseh manjšin, ki živijo na njihovem ozemlju.

21 Končni komentar ima oznako E/CN.4/SUB.2/AC.5/2001/2.

ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, pregled možnih rešitev problemov, ki zadevajo manjšine, in priporočila za nadaljnje ukrepe za zaščito manjšin. Te točke so bile na dnevnem redu vsakega zasedanja, z izjemo drugega, na katerem so člani delovne skupine razpravljali le o pregledu promocije in realizacije omenjene deklaracije.

Razprava o nadaljnji vlogi delovne skupine je na dnevni red prišla na tretjem zasedanju, leta 1997, in je od tedaj tudi redni del razprave. Sodelujoči na razpravi so se strinjali, da je delovna skupina kot forum za dialog in izmenjavo idej, informacij in izkušenj, ki (lahko) vodijo k oblikovanju konstruktivnih rešitev za promocijo in zaščito manjšin ter njihovih pripadnikov in promocijo t. i. multi-kulturne kulture, nepogrešljiva znotraj sistema OZN. To je potrdil tudi ECOSOC, ki je z odločitvijo 1998/246 30. junija 1998 podaljšal mandat delovne skupine za nedoločen čas, kar je v praksi pomenilo do leta 2006.²²

Že na prvem zasedanju so opozorili na promocijo konstruktivnega dialoga med manjšinami in med manjšinami ter državami, ukrepe izgrajevanja zaupanja in oblikovanja novih pristopov k manjšinskim vprašanjem, ki naj vključujejo kulturno raznolikost in prispevajo k njenemu ohranjanju. Prevladalo je mnenje, da definicija termina manjšina ne sme biti *sine qua non* nadaljevanja razprave o manjšinski problematiki. Priznali so, da univerzalno sprejemljiva definicija manjšine ne obstaja, a so tudi poudarili, da to ne sme biti razlog za nedejavnost in posledično toleriranje kršitev pravic manjšin in njihovih pripadnikov.

Razpravljavci so na vseh zasedanjih poudarili pomen analize nacionalnih zakonodaj s področja zaščite manjšin, veliko vlogo izobraževanja na nacionalni, mednarodni in skupnostni ravni ter pomen medijev tako pri oblikovanju odnosov med manjšinskimi in večinskimi skupnostmi kot tudi pri predstavljanju dela delovne skupine. Svoje dosežke so želeli predstavljati javnosti, da bi tudi tako vplivali nanjo in jo izobraževali.

Od začetka delovanja je imela delovna skupina dve pglavitni vlogi - vlogo *foruma*, na katerem predstavniki manjšin lahko vzpostavijo dialog z državami, v katerih živijo in na mednarodnem odru opozorijo na perečo manjšinsko problematiko, ter vlogo *pomoči pri razvoju standardov in opozarjanju na učinkovite prakse*. Največkrat omenjeni predlogi oblikovanja trajnih rešitev zaščite pravic manjšin in njenih pripadnikov so med drugim zajemali sodelovanje z regionalnimi organizacijami, oblikovanje t. i. mehanizma za zgodnje opozarjanje in sistema hitrega odziva na kršitve, ustanovitev baze podatkov o dobrih praksah,

²² Delovno skupino je na podlagi resolucije 6/15 šestega zasedanja Sveta za človekove pravice, sprejete 28. septembra 2007, dostopne v poročilu A/HRC/6/22, nadomestil Forum za manjšinske zadeve, ki je imel prvo zasedanje 15. in 16. decembra 2008.

oblikovanih v skladu z določili Deklaracije Združenih narodov o pravicah pripadnikov nacionalnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin in nacionalnih, regionalnih in mednarodnih instrumentih zaščite manjšin.

ZAŠČITA MANJŠIN KOT USTALJENA NORMA²³

Zaščito oziroma varstvo manjšin so v okviru OZN obravnavali skoraj izključno kot sestavni del sklopa, ki ga predstavljata pojma človekovih pravic in njihove zaščite. Medtem ko lahko upravičeno trdimo, da je sama norma zaščite manjšin v mednarodni skupnosti sprejeta kot obče veljavna, pa *način* njihove zaščite to vsekakor ni. Dela podkomisije in njenih rezultatov tudi ne moremo razumeti kot ekstrapolat, ki se je začel v neki točki in se nato premočrtno razvijal naprej. Gre za nihanja, včasih celo manjše obrate – pri izbiri tem in ekstenzivnosti njihove obravnave.

Sklepamo lahko še, da OZN še ni izoblikovala natančno opredeljenega sistema, ki bi ga uporabljali za zagotavljanje zaščite manjšin. Potrebna so bila več kot tri desetletja, da so oblikovali sprejemljivo opredelitev pojma manjšina, še daljše pa bo obdobje, potrebno za oblikovanje učinkovitega sistema zaščite manjšin in njegove implementacije v vsakdanji praksi, saj je strokovno delo delovne skupine in podkomisije vse prepogosto naletelo na politične čeri komisije in posameznih držav ter se razvodenelo v iz leta v leto ponavljajoče se deklaratorne pozive.

V proučevanih poročilih se od devetdesetih let in 42. zasedanja opazno vse bolj stopnjuje konkretno vpletanje držav v postopke, delo in razprave podkomisije. Medtem ko so bila zasedanja najprej predvsem v znamenju razprave strokovnjakov in ugotavljanja pomena izobraževanja, pomena zagotavljanja pomoči manjšinskim skupinam in oblikovanja smernic mirnega reševanja situacij, ki vključujejo manjšine, s posebnim poudarkom na nedotakljivosti suverenosti držav, sodobnejša zasedanja v postopek oblikovanja rešitev vključujejo države in predstavnike manjšin. Podkomisija je tako države v zadnjih proučevanih zasedanjih pozivala k oblikovanju in podajanju cele vrste stališč, odgovorov, komentarjev. Ta je nato podkomisija upoštevala pri nadaljnjem delu, s tem pa dobila tudi argumente v prid zagotavljanju tega, da se bodo države tako oblikovanih pravil tudi držale, saj so dejavno sodelovale pri njihovem oblikovanju.

Naslednji v nizu elementov, ki zavirajo udejanjanje prvega in za nas najpomembnejšega osnovnega načela zaščite manjšin, je nasprotje med njim in načelom nevmešavanja v notranje zadeve držav. Lahko ugotovimo, da se je od leta 1979 do danes tehtnica pomembno nagnila v smeri prepovedi (sistematičnega)

23 Termin ustaljena norma uporabljamo po Frostu (1996).

kršenja človekovih pravic in temeljnih svoboščin tudi ko bi intervencija mednarodne skupnosti posegla v drugo državo, vendar norma neintervencije še vedno ostaja močna.

Med tematskimi sklopi, ki se v dokumentih podkomisije pojavljajo tolikokrat, da lahko govorimo o trendu njihove zaščite, so predvsem določila o izobraževanju pripadnikov manjšine (diseminacija dokumentov v manjšinskih jezikih, spremembe učnih načrtov, mednarodne delavnice in seminarji za pripadnike manjšin, izobraževanje o človekovih pravicah), potrebne spremembe zakonodaje, oblikovanje smernic mirnega reševanja sporov v situacijah, v katere so vpletene manjšine, in krepitev obstoječih organizacij ter mehanizmov manjšinske zaščite in preventivno delovanje nasploh.

SKLEP

V proučevanju dela Podkomisije za promocijo in zaščito človekovih pravic od leta 1979 smo v analizi prepoznali več *trendov*, ki se po svojem bistvu neposredno tičejo oblikovanja standardov, so deklaratorni pozivi ali pa akademsko raziskovanje, ki dolgoročno lahko vodi v (so)oblikovanje standardov manjšinske zaščite. Kar se tiče neposrednega oblikovanja standardov, so vanj vključeni strokovnjaki (iz sistema OZN ali zunaj njega), države in predstavniki manjšin, namen tega procesa pa je oblikovanje maksimalno sprejemljivih in učinkovitih ukrepov varstva manjšin. Proces, ki je pripeljal do tega in se nadaljuje v smeri, ki bi države od pasivne tolerance spodbudila k dejavni promociji manjšin, je bil sicer dolgotrajen, vendar je po našem mnenju dosegel izredno pomemben miselni preskok.²⁴ Tako se od držav vse bolj zahteva dejavna zaščita manjšin, zaradi nedejavnosti na tem področju pa so države lahko klicane na zagovor.

Želeli smo pokazati, kaj lahko zgodovinskoanalitično izvedemo iz ravnanj in diskurzov na področju manjšinske zaščite, kar je ob prenehanju dela podkomisije in delovne skupine leta 2006 po našem mnenju pomemben razmislek o njihovem prispevku k razvoju zaščite manjšin na mednarodni ravni ter prvi celovit pregled njenega delovanja z analizo primarnih virov v našem prostoru. Sklenemo lahko, da je podkomisija v (predvsem politično) težkih razmerah opravila pomembno delo, še pomembnejše pa je, da se to delo ne konča s prenehanjem njenega obstoja, ampak da bodo Svet za človekove pravice, Svetovalni odbor Sveta za človekove pravice, neodvisna strokovnjakinja za področje manjšin (trenutno je to Gay

24 Kot piše Eide (2001) v komentarju k Deklaraciji Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, so države v preteklosti vzpostavljale pet različnih odnosov do manjšin: (i) eliminacija, (ii) asimilacija, (iii) toleranca, (iv) zaščita in (v) promocija. Od teh je prva danes nezakonita, druga v mednarodni skupnosti velja za nesprejemljivo, tretja pa za nezadostno.

McDougall iz ZDA) in Forum o manjšinah to delo nadgradili ter dosegli to, za kar se je podkomisija zavzemala od začetka svojega obstoja – dejansko zaščito manjšin in njihovih pripadnikov kot učinkovito globalno (implementirano) normo.

VIRI IN LITERATURA:

PRIMARNI VIRI:

- Capotorti, Francesco (1977) Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and linguistic minorities. UN Study E/CN.4/Sub.2/384/Rev.1.
- Deklaracija Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin – res. GS 135 (XXXXVII).
- Eide, Asbjørn (1993) Possible ways and means of facilitating the peaceful and constructive solution of problems involving minorities, dokument E/CN.4/SUB.2/1993/34.
- Eide, Asbjørn (2001) Final text of the Commentary to the Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, dokument E/CN.4/SUB.2/AC.5/2001/2.
- Intervju s Fiono Blyth Kubota, uslužbenko Urada visokega komisariata ZN za človekove pravice, Ženeva, april 2003.
- Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah – sprejet z res. GS. 2200A (XXI) z dne 16. decembra 1966.
- Poročila Podkomisije za promocijo in zaščito človekovih pravic:
- 32. seja: E/CN.4/1350; E/CN.4/SUB.2/435.
 - 33. seja: E/CN.4/1413; E/CN.4/SUB.2/459.
 - 34. seja: E/CN.4/1512; E/CN.4/SUB.2/495.
 - 35. seja: E/CN.4/1883/4; E/CN.4/SUB.2/1982/43.
 - 36. seja: E/CN.4/1984/3; E/CN.4/SUB.2/1983/43.
 - 37. seja: E/CN.4/1985/3; E/CN.4/SUB.2/1984/43.
 - 38. seja: E/CN.4/1986/5; E/CN.4/SUB.2/1985/57.
 - 39. seja: E/CN.4/1988/37; E/CN.4/SUB.2/1987/42.
 - 40. seja: E/CN.4/1989/43; E/CN.4/SUB.2/1988/45.
 - 41. seja: E/CN.4/1990/2; E/CN.4/SUB.2/1989/50.
 - 42. seja: E/CN.4/1991/2; E/CN.4/SUB.2/1990/59.
 - 43. seja: E/CN.4/1992/2; E/CN.4/SUB.2/1991/65.
 - 44. seja: E/CN.4/1993/2; E/CN.4/SUB.2/1992/58.
 - 45. seja: E/CN.4/1994/2; E/CN.4/SUB.2/1993/45.
 - 46. seja: E/CN.4/1995/2; E/CN.4/SUB.2/1994/56.
 - 47. seja: E/CN.4/1996/2; E/CN.4/SUB.2/1995/51.
 - 48. seja: E/CN.4/1997/2; E/CN.4/SUB.2/1996/41.
 - 49. seja: E/CN.4/1998/2; E/CN.4/SUB.2/1997/50.
 - 50. seja: E/CN.4/1999/4; E/CN.4/SUB.2/1998/45.
 - 51. seja: E/CN.4/2000/2; E/CN.4/SUB.2/1999/54.
 - 52. seja: E/CN.4/2001/2; E/CN.4/SUB.2/2000/46.

- 53. seja: E/CN.4/2002/2; E/CN.4/SUB.2/2001/40.
- 54. seja: E/CN.4/2003/2; E/CN.4/SUB.2/2002/46.
- 55. seja: E/CN.4/2004/2; E/CN.4/SUB.2/2003/43.
- 56. seja: E/CN.4/2005/2; E/CN.4/Sub.2/2004/48.
- 57. seja: E/CN.4/2006/2; E/CN.4/Sub.2/2005/44.
- 57. seja: A/HRC/2/2; A/HRC/Sub.1/58/36.

DRUGI DOKUMENTI PODKOMISIJE:

Resolucija o oblikovanju delovne skupine: resolucija komisije E/CN.4/1994/4 (19. 8. 1994).

Resolucija podkomisije o študiji o miroljubnih in konstruktivnih pristopih k situacijam, ki zadevajo manjšine: E/CN.4/SUB.2/RES/2002/16.

Osnutek deklaracije o manjšinah, ki ga je pripravila Jugoslavija: E/CN.4/L.1367/Rev.1.

Poročila Delovne skupine o manjšinah:

- 1. seja: E/CN.4/SUB.2/1996/2.
- 2. seja: E/CN.4/SUB.2/1996/28.
- 3. seja: E/CN.4/SUB.2/1997/18.
- 4. seja: E/CN.4/SUB.2/1998/18.
- 5. seja: E/CN.4/SUB.2/1999/21.
- 6. seja: E/CN.4/SUB.2/2000/27.
- 7. seja: E/CN.4/SUB.2/2001/22.
- 8. seja: E/CN.4/SUB.2/2002/19.
- 9. seja: E/CN.4/SUB.2/2003/19.
- 10. seja: E/CN.4/SUB.2/2004/29.
- 11. seja: E/CN.4/SUB.2/2005/27.
- 12. seja: A/HRC/Sub.1/58/19.

Poročilo šestega zasedanja Sveta za človekove pravice: A/HRC/6/22 (14. 4. 2008).

Priporočilo Komisije OZN za človekove pravice: E/CN.4/res. 1995/24 (3. 3. 1995).

Odobritev ustanovitve delovne skupine: ECOSOC res. 1995/31 (25. 6. 1995).

Podaljšanje mandata delovne skupine: ECOSOC res. 1998/246 (30. 6. 1998).

Resolucija Generalne skupščine o ustanovitvi Sveta za človekove pravice: res. GS. 60/251 (15. 3. 2006).

SEKUNDARNI VIRI:

(2001) United Nations Guidebook for Minorities. Geneva: Office of the High Commissioner for Human Rights.

Benko, Vlado (2000) *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Frost, Mervyn (1996) *Ethics in International Relations: A Constitutive Theory*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.

Komac, Miran (2002) Uvodna pojasnila. V Miran Komac in Dean Zagorac (ur.) *Varstvo manjšin: uvodna pojasnila & dokumenti*. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije in Inštitut za narodnostna vprašanja: 11-137.

Pentassuglia, Gaetano (2002) *Minorities in international Law: An introductory study*. Council of Europe Publishing.

SPLETNI VIRI:

Independent Expert on minority issues
(<http://www2.ohchr.org/english/issues/minorities/expert/index.htm>, 8. 1. 2008).

The Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights
(www.unhcr.ch/html/menu2/2/Sub.doc, 29. 4. 2006).

The Commission on Human Rights
(www.ohchr.org/english/bodies/chr/index.htm, 12. 3. 2006).

UN Commission on Human Rights, Introduction
(www.ohchr.org/english/bodies/chr/intro.htm, 7. 3. 2006).

UN ECOSOC subsidiary bodies
(http://www.un.org/esa/coordination/ecosoc/sub_bodies.htm, 24. 10. 2006).